

Boek

ANOVA zorgverzekeringen sinds 1827

De geschiedenis van het ziekenfondsbestel in midden-nederland

K.P. Companje

Van Tricht uitgeverij, 1999
ISBN 9073460719

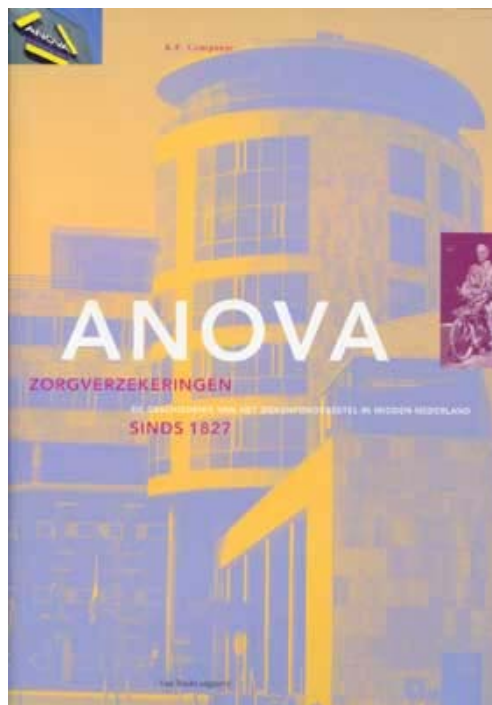
INLEIDING

HET VERHAAL

ANOVA. Zorgverzekeringen sinds 1827 is het verhaal van 170 jaar ziekenfondsgeschiedenis in Midden-Nederland. Beschreven wordt hoe uit de zo verschillende ziekenfondsen in de plaatsen Utrecht, Amersfoort, Zeist en het omringende platteland één organisatie groeide: ANOVA-Verzekeringen te Amersfoort. Een organisatie die zich inzet voor de verzekering van de zorg in vooral de provincie Utrecht en het westelijk deel van de Veluwe. Het verhaal bestaat uit twee hoofdlijnen. De eerste hoofdlijn is het proces waarin de ziekenfondsen in dit gebied gedurende een periode van 170 jaar werden samengevoegd tot ANOVA als regionale zorgverzekeraar. De tweede lijn is die van de solidariteit. Hiermee spanden artsen, apothekers, vakbondsleden, arbeiders, middenstanders en notabelen zich in om een ziekenfondsverzekering te ontwikkelen voor de mensen die niet in staat waren om op eigen kosten de rekening voor hun gezondheidszorg te voldoen.

In de 19^e eeuw leek medische zorg alleen weggelegd voor de armen die een beroep konden doen op de geneeskundige armenzorg, of voor de rijkeren die de door de artsen verleende diensten en voorgeschreven medicijnen particulier konden betalen. Het grootste deel van de samenleving, de minvermogende groepen, leek daardoor de medische zorg niet te kunnen betalen. De oplossing bleek het collectieve arrangement van de ziekenfondsverzekering. Het mes sneed daarbij aan twee kanten.

Gezinnen en alleenstaanden konden zich tegen betaling van een vaste, nominale weekpremie verzekeren van artsenhulp, medicijnen, kunst- en hulpmiddelen en hulp bij bevalling, de belangrijkste medische zorg. De

zorgaanbieders kregen voor hun diensten en produkten door middel van deze verzekeringen niet alleen gegarandeerde honoraria, maar het medewerkschap bij een ziekenfonds betekende ook de maatschappelijke erkenning van de door hen geleverde medische zorg. De ziekenfondsverzekering bleek niet alleen een sociale noodzaak, maar stond ook in het teken van ethische en materiële belangen.

De eerste ziekenfondsen werden opgezet als kleine filantropische of commerciële instellingen. De artsen, georganiseerd in hun koepelorganisatie NMG, en de vakbonden, neutraal en verzuild, spanden zich na 1890 in om nieuwe fondsen op te zetten of om de bestaande, vaak commercieel opgezette fondsen te verbeteren. Dit leverde van meet af aan spanning op. De opvattingen over de invloed die de verzekerde op het ziekenfondsbeleid kreeg of hoorde te krijgen stond daarbij centraal. Dit was de oorzaak van groeiende tegenstelling tussen de onderlinge, door de verzekerden-arbeiders zelfbeheerde fondsen en de NMG, die de ziekenfondsverzekering zag als verantwoordelijkheid van de verzekerden en medewerkers gezamenlijk. Deze tegenstelling was een van de belangrijkste oorzaken waarom de overheid tot de afkondiging van het Ziekenfondsenbesluit in 1941 niet in staat bleek tot het treffen van een landelijke regeling voor het

ziekenfondswezen. Dit bestel werd op regionale of lokale basis geschied. In ANOVA. *Zorgverzekeringen sinds 1827* wordt gekeken hoe de Amersfoortse, Utrechtse en Zeister artsen en apothekers solidair in samenwerking of als rivalen in strijd met de verzekerdbestuurders het ziekenfondsbestel in hun gebied organiseerden, op welke manier zij omgingen met hun belangen en met de belangen van de verzekerden en hoe zij reageerden op de pogingen van de overheid om het ziekenfondsbestel op landelijke voet te organiseren en in wettelijke banen te leiden. Het ziekenfondswezen ontwikkelde zich tot een bijzondere spiegel van de lokale samenleving. De betrokkenen werkten in iedere plaats een bestel uit, dat tot de landelijke regeling van de ziekenfondsverzekering in 1941 steeds beter voorzag in de medische zorg voor het grootste deel van de bevolking in de regio.

Deze ontwikkeling werd door het Ziekenfondsenbesluit gestopt. De verhoudingen tussen de medewerkers en de fondsen werden na 1941 steeds meer bepaald door wetgeving, materiële belangen en samenwerking bij de beleidsvorming in de gezondheidszorg. Het streven naar overheidsregulering bereikte zijn hoogtepunt rond 1985. Daarna ontstond een politieke en maatschappelijke herbezinning op de inrichting van de gezondheidszorg, waarbij de nadruk lag op beïnvloeding van de kosten en op de verandering van de verzekering van de zorg. De Midden-Nederlandse artsen, apothekers en verzekerdbestuurders wisten de structuur van het ziekenfondsbestel in de regio zodanig aan te passen aan de eisen van de nieuwe tijd dat dit eigen kenmerken bleef behouden. Bestuurlijke solidariteit tussen verzekerden en medewerkers, de gecontracteerde zorgaanbieders, bleef daarbij centraal staan. Totdat na 1974 het besturen van een ziekenfonds door ontwikkelingen als overheidsregelgeving, maatschappelijke vernieuwing, automatisering, de steeds ingewikkelder wordende administratieve organisatie en de groei van de gezondheidszorg zò ingewikkeld werd dat alleen grote, professioneel geleide organisaties nog bestaansrecht leken te hebben.

De verzekerden en medewerkers, verenigd in de ziekenfondsbesturen, besloten daarom tot twee processen: samenvoeging van hun fondsen tot één sterke regionale zorgverzekeraar en vervanging van het oude model van het ziekenfondsbestuur door een modern management. De historisch gegroeide bestuurlijke solidariteit kreeg in de ANOVA-organisatie een nieuwe vorm.

Het verhaal stopt in 1996, het jaar waarin ANOVA-Verzekeringen met ZAO Zorgverzekeringen opging in de ANOVA-ZAO Groep. ANOVA gaf weliswaar met deze fusie haar zelfstandigheid als organisatie op, maar bij de totstandkoming van deze groep werd de nadruk gelegd op de betekenis die de regionale verzekering van de zorg ook in de toekomst zal hebben. De volgende samenvoeging, op 1 januari 1999 met ANOV Verzekeringen, heeft dit niet veranderd.

DE OPBOUW

Het hoek is opgebouwd in drie delen:
- Deel I, Artsen, apothekers en ziekenfondsen in Midden-Nederland tot 1908: het begin. In 1827 werd het oudst bekende fonds in de regio opgericht, de Utrechtse Sociëteit de Voorzorg. Dit deel wordt afgesloten in 1908 toen de Midden-Nederlandse artsen maatregelen namen om ordening te brengen in het fondsbestel in hun gebied.

- Deel II, Medewerkers en ziekenfondsen in Midden-Nederland, 1908-1940: overleg en polarisatie. Dit is de tijd waarin de overheid vergeefs trachtte door wetgeving het ziekenfondsbestel te ordenen, terwijl de Midden-Nederlandse artsen, de apothekers en de ziekenfondsen zelf een stelsel ontwikkelden. De Ziektewet werd in 1930 ingevoerd, waardoor de uitkering van ziekgeld indirect gekoppeld werd aan het lidmaatschap van een ziekenfonds. Dit veroorzaakte grote ideologische en economische concurrentie tussen de Utrechtse artsen en het Utrechtse ziekenfonds Ziekenzorg.

- Deel III, Het Midden-Nederlandse ziekenfondsbestel, 1940-1996: regiovorming en modernisering; de tijd van de bezetting, de wederopbouw, de landelijke ziekenfondsverzekering en het einde van de zelfstandigheid van de ziekenfondsregio Midden-Nederland.